

ІННОВАЦІЇ У ПІДГОТОВЦІ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті розглядаються характерні риси мовної особистості вчителя початкових класів, вимоги до його професійного мовлення та сучасні інноваційні складники в системі підготовки учителя.

Ключові слова: мовна особистість, учитель початкових класів, комунікативна компетентність, мовленнєва культура, інформаційно-комунікаційні технології.

Підготовка вчителя сучасної початкової школи є однією з актуальних проблем вищої освіти в Україні. Актуальність окресленої проблеми обумовлена потребою входження України в європейський освітній простір і зобов'язанням реагувати на нові виклики часу. Один із напрямів модернізації освіти – осучаснення змісту традиційних навчальних предметів, а також форм, методів і результатів навчання. Слід зазначити, що лінгводидактичну підготовку майбутнього вчителя початкових класів необхідно вдосконалювати, оскільки з'являються нові вимоги до педагогічних кадрів.

Початкова освіта має свою специфіку, бо дітей навчає один учитель, а отже, від його професійної майстерності, людських якостей значною мірою залежить успіх подальшого розвитку, навчання й виховання підростаючого покоління – майбутнього України. У процесі вивчення спеціальних дисциплін формується духовно багата мовна особистість, що в майбутньому буде досконало володіти вміннями та навичками вільно користуватися засобами мови в усіх видах мовленнєвої діяльності.

Мета статті – запропонувати власне бачення інноваційного підходу до мовної підготовки учителя початкових класів.

Проблема мовної підготовки учителів різнобічно висвітлюється в працях відомих українських науковців: Н.Бабич, А.Богущ, М.Вашуленка, Л.Варзацької, Н.Голуб, К.Климова, А.Коваль, Л.Мацько, В.Мельничайка, Л.Паламар, М.Пентилюк, О.Савченко, Т.Симоненко, Н.Остапенко та ін.

Учитель початкових класів, як зазначає Вашуленко М.С., об'єктивно є творцем того фундаменту, на який спирається основна і старша ланки загальноосвітньої школи, саме він започатковує формування у молодших школярів таких важливих загальнонавчальних умінь і навичок, як читання і письмо, виробляє реалістичні уявлення про навколишній світ, прищеплює правильні гігієнічні навички, виховує естетичні орієнтири, спільно із сім'єю закладає основи трудових умінь, пов'язаних зі щоденними дитячими, учнівськими і загальносімейними потребами. Другою незаперечною істиною, на думку вченого, є те, що головним професійним "інструментом" учителя є його мовлення [2]. У результаті щоденного кількогадинного спілкування з дітьми 6–9-річного віку він, безумовно, робить великий вплив на різні характеристики дитячого мовлення і спілкування.

У Концепції мовної освіти України зазначається, що духовно багата особистість має "володіти вміннями і навичками вільно, комунікативно доцільно користуватися виражальними засобами мови, її типами, стилями, жанрами, формами в усіх видах мовленнєвої діяльності, орієнтуватися в постійно зростаючому інформаційному потоці, вміти самостійно навчатися і самовдосконалюватися" [6]. На нашу думку, саме таке тлумачення мовної особистості більш доцільне під час характеристики та виявлення специфіки мовної особистості сучасного вчителя початкових класів.

Характеризуючи мовленнєву підготовку вчителя початкових класів, М.Вашуленко виділяє характерні риси його мовної особистості:

1) висока ерудованість, що відбивається в загальній мовній підготовці та мовленнєвій культурі;

2) особливості мовленнєвої взаємодії вчителя й учнів під час опрацювання різних предметів, "що зумовлені змістом, характером і завданнями їх викладання, у чому мовні і мовленнєві характеристики не завжди збігаються" [2, с.12];

3) високі вимоги до мовлення вчителя щодо його внутрішнього упорядкування, що зумовлене його високою суспільно-педагогічною функцією;

4) мовлення майбутніх учителів є "своєрідним інтегруючим фактором", орієнтованим на мовлення молодших школярів, що обумовлює, зокрема, необхідність спеціально відпрацьовувати правильність уживання в мовленні термінів з усіх освітніх галузей початкової школи;

5) наявність у структурі мовної особистості зразкового каліграфічного писемного мовлення;

б) володіння учителем початкових класів однією з мов національних меншин України та однією з іноземних мов хоча б на рівні її початкового навчання, зважаючи на введення її до нового навчального плану в початковій школі [2].

Важливо зрозуміти, що завданням учителя початкових класів є допомогти школярам усвідомити, що вони мають говорити і писати зрозуміло для інших, що існують спеціальні правила (норми), яких необхідно дотримуватись. А тому традиційних знань з фонетики і граматики, на переконання М.С. Вашуленка [3], недостатньо, щоб користуватися мовою як засобом спілкування. Для цього, вважає вчений, слід знати ще й найважливіші соціальні, ситуативні та контекстуальні правила і зважати на них. Існують норми комунікативної компетенції: що саме? де? коли? як? говорять і мають говорити люди в тих чи інших ситуаціях. Саме вони зможуть забезпечити кожному випускникові загальноосвітньої школи важливу для їхньої життєдіяльності загальну мовленнєву компетентність. Тому вчитель у доступній формі має ознайомити молодших школярів з цими правилами, навчити користуватися ними у повсякденному житті.

До значимих якостей учителя початкових класів Л.Бірюк відносить професійну комунікативну харизму, що на нашу думку, є досить важливою ознакою його мовної особистості. З огляду на опанування мови майбутніми фахівцями дослідниця вказує три особистісні феномени: мовна особистість, мовленнєва особистість, комунікативна особистість. Утім, автор зауважує, що цей розподіл є досить умовним і лише теоретичним [1]. На думку Л.Бірюк, А.Богущ, М.Вашуленка, Л.Мацько, М.Пентилюк та ін. ефективну практику професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи з комплексним формуванням усіх трьох виявів мовної особистості може забезпечити лише комунікативно-компетентнісний підхід.

У формуванні мовної особистості молодших школярів необхідна спеціальна методична підготовка майбутніх учителів початкових класів до застосування інформаційно-комунікаційних технологій. На цьому наголошує В.Бадер і виділяє складники готовності вчителя початкових класів до цього: високий рівень інформаційної культури; знання з теорії і практики застосування комп'ютерних і мережевих технологій в навчанні мови (комп'ютерної лінгводидактики); знання, уміння і навички створення комп'ютерних навчальних програм, спрямованих на опанування молодшими школярами видами мовленнєвої діяльності та ін.

Учитель початкових класів повинен постійно дбати про підвищення та вдосконалення свого рівня культури мовлення. Цьому сприяє:

1. Збагачення та розширення словникового складу мовця, адже треба висловлювати свої думки чітко й виразно для найефективнішого впливу на свідомість співрозмовника. На формування словникового складу вчителя позитивно впливає робота з лінгвістичними словниками та спеціальною філологічною літературою, робота з лексичним арсеналом літературної мови.

2. Чистота мовлення – це ще одна ознака високого культурного рівня освіти мовця. Уникнення у своєму мовленні вживання штампів, кліше, слів-паразитів, невмотивованих

запозичень і кальки з російської та інших мов свідчить про вміння добирати потрібні слова для оформлення своїх думок і про багатство індивідуального словника учителя.

3. Мовлення вчителя має бути взірцевим, образним, виразним тощо. Мовець повинен упливати не лише на розум, але й на почуття співрозмовника. Саме завдяки виразності мовлення досягається такий ефект. Образність і емоційність мовлення підсилюють його ефективність, сприяють кращому розумінню та засвоєнню; а це передусім залежить від правильного використання різних пластів лексичного складу мови: архаїзмів, діалектизмів, жаргонізмів, професіоналізмів, термінів тощо.

4. Учителеві слід дотримуватися точності вираження своїх думок, бо саме її як ознаку культури мовлення детерміновано вмінням чітко мислити, знанням предмета мовлення та законів української мови. Відбір лексичних засобів вимагає від мовця врахування таких чинників: значення слова, його багатозначність, сполучуваність з іншими словами, стилістичні характеристики, сферу вживання, граматичне оформлення.

5. Правильність мовлення досягається завдяки засвоєнню основних норм літературної мови. Обізнаність учителя з поняттям мовної норми та її опанування сприяє підвищенню культури мови, що є свідченням культури думки.

Таким чином, мовна особистість невід'ємно пов'язана з мовленнєвою культурою, яка свідчить про високий рівень розвитку особи.

Крім традиційних ознак культури мовлення учителя початкових класів, вони мають доповнюватися сучасними інноваційними складниками, одним з яких є інформаційно-комунікаційний компонент його мовної особистості, що має на меті використовувати на уроках української мови інформацію традиційного й електронного способів організації навчання; відшукувати потрібну мовну інформацію та уміти її структурувати для найкращого сприймання молодшими школярами; створювати електронний навчальний текст з урахуванням вікових психологічних особливостей учнів; надавати грамотний мовленнєвий супровід під час застосування мультимедійних та електронних засобів навчання; продукувати якісні висловлювання для створення власноруч мультимедійних чи електронних додатків для початкової школи; уміти аналізувати якість мовних та мовленнєвих зразків, використаних у програмному засобі, давати їм критичну оцінку.

Отже, сучасне інформаційне суспільство висуває нові вимоги до мовної особистості вчителя початкових класів, що ґрунтується на освітніх інноваціях ХХІ століття, зокрема на масовому впровадженні в навчальний процес інформаційно-комунікаційних технологій. Електронна інформація має дещо інший спосіб організації і вимагає додаткової мовної і мовленнєвої підготовки майбутніх учителів початкових класів із тим, щоб вони могли як самі працювати в електронних текстових середовищах, так і навчати молодших школярів на основі педагогічних програмних засобів, грамотно застосовуючи при цьому провідний інструмент учителя – слово. Усе це обґрунтовує потребу доповнення традиційного розуміння мовної особистості сучасного вчителя початкових класів інформаційно-комунікаційним компонентом та його системного формування поряд з іншими її складниками в системі підготовки вчителя початкових класів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бірюк Л.Я. Формування комунікативно компетентної особистості майбутнього вчителя початкової школи у процесі професійної підготовки /Л.Я.Бірюк // Вісник ГНПУ імені Олександра Довженка: зб. наук. пр. – Вип. 17. – 2011. – С.114-119.
2. Вашуленко М.С. Мовленнєва підготовка вчителя початкових класів / Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: зб. наук. пр. УДПУ імені Павла Тичини / ред. кол.: Побірченко Н.С. та ін. / М.С.Вашуленко. – Умань: РВЦ "Софія", 2008. – Випуск 20. – С. 6-12.
3. Вашуленко М.С. Українська мова і мовлення в початковій школі: метод. посібник / М.С.Вашуленко. – К.: Освіта, 2006. – 268с.

4. Вашуленко М.С. Орієнтація професійної лінгводидактичної підготовки майбутніх учителів початкових класів на основну мету шкільної мовної освіти / М.С.Вашуленко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://abc-lab.ucoz.ua/load/0-0-0-13-20>.
5. Застровська С.О. Загальне поняття мовної особистості / С.О.Застровська, О.А.Застровський / Науковий вісник ВНУ імені Лесі Українки. – Р.2, – №6 (ч.1). – 2011. – С.159-163.
6. Концепція мовної освіти в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/files.news/Concept_L_education.
7. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. 1–4 класи. – К.: Видавничий дім "Освіта", 2011. – 392с.

Сугейко Л.Г.

ИННОВАЦИИ В ПОДГОТОВКЕ ЯЗЫКОВОЙ ЛИЧНОСТИ УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

В статье рассматриваются характерные черты языковой личности учителя начальных классов, требования к его профессиональной речи и современные инновационные составляющие в системе подготовки учителя.

Ключевые слова: языковая личность, учитель начальных классов, коммуникативная компетентность, речевая культура, информационно-коммуникационные технологии

Sugeiko L.G.

INNOVATIONS IN THE TRAINING OF LINGUISTIC PERSONALITY OF PRIMARY SCHOOL TEACHER

The article considers characteristic features of a linguistic personality of primary school teacher, requirements to his (or her) professional language and up-to-date innovative constituents in the system of teacher's training.

Key words: linguistic personality, primary school teacher, communicative competence, linguistic culture, information and communicative technologies.

УДК 371

Толстих О.О.

ОСОБИСТІСНА СТРУКТУРА ЕСТЕТИЧНОГО СВІТОСПРИЙМАННЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ В КОНТЕКСТІ ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Автор статті визначає й обґрунтовує складові процесу підготовки майбутніх учителів початкових класів до формування естетичного світосприймання в молодших школярів та представляє поняття "естетичне світосприймання особистості" у вигляді особистісної структури, компоненти якої формують складові процесу підготовки студентів до педагогічної діяльності.

Ключові слова: естетичне світосприймання, особистісна структура, молодші школярі, формування, особливості.

Актуальною проблемою сьогодення є формування духовно розвиненої особистості. Основи цього розвитку започатковуються в молодшому шкільному віці. Наразі здійснюється активний пошук успішного вирішення цієї проблеми. Проблема багатоаспектна і потребує комплексного вирішення. Одним із напрямків її реалізації є особистісна структура естетичного світосприймання майбутнього вчителя, оскільки це в першу чергу свідчитиме про духовність особистості та його підготовку.

Головні аспекти змісту та структури художньо-педагогічної діяльності розкрито в працях вчених О. Абдулліної, В. Бутенка, І. Зязюн, Л. Коваль, Н. Кузьміної, Л. Масол, В. Орлова, Г. Падалки, О. Рудницької, В. Сластьоніна, О. Щолокової [1].